

Bibliografia per a una didàctica de la filosofia

Manuel Satué i Silué

ANTONIO AROSTEGUI, «Depuración de la didáctica de la filosofía», *Paideia*, 8, sept. 1990.

Ens proposem de fer una recensió de l'article intítulat «Depuración de la didáctica de la filosofía» del professor Antonio Arostegui aparegut a la revista *Paideia*, núm. 8, setembre de 1990. Una nota al peu de pàgina explica que no és res més sinó el capítol XX del llibre inèdit del mateix autor: *Las aberraciones filosóficas y la enseñanza de la filosofía*.

Al començament es lloa el mètode socràtic considerat ideal per restaurar avui un profitós ensenyament de la filosofia. La manera d'ensenyar socràtica podria vèncer a bastament aquella «indiferència i àdhuc avorriment que es produeix (...) en l'actualitat en els alumnes». I en què consisteix aquesta didàctica? Senzillament: «en estimular l'exercici de la crítica i de la reflexió», manera d'ensenyar que és precisament l'antítesi de la que s'empra avui, generalment segons s'exposa a continuació.

El professor es limita a informar sobre problemes filosòfics o els sistemes dels diferents pensadors al llarg de la història. Les proves es redueixen a «quantificar i qualificar» el volum d'informació filosòfica rebuda i memoritzada per l'alumne. Bé és veritat que hi ha ensenyants que inicien els nois en la tècnica del comentari de textos per tal que calgui desenvolupar quelcom més que la memòria. Si es vol ser sincer és necessari reconèixer que ni el raonament ni l'anàlisi de textos són únicament propis d'aquesta matèria. Les matemàtiques poden exercitar el raonament deductiu, les ciències l'inductiu i no hi ha cap dubte que el comentari de textos pot fer-se —i de fet també es fa— en les classes de literatura.

Tampoc és del tot cert que la filosofia tal com s'imparteix, ajudi a formar i educar els joves adolescents. Llevat que es consideri formació i educació el seguit de notícies sobre els filòsofs, les doctrines i sistemes que, en realitat, no fan més que augmentar la cultura enciclopèdica de l'alumnat. L'autor addueix en reforç de la seva tesi una citació de Heisenberg en la qual qualifica la formació humanística de luxe. Tot el que es va dient, és lògic, ja que avui la filosofia acadèmica es considera al mateix nivell que la resta de les assignatures, és a dir, com «un conjunt de coneixements més o menys organitzat i formalitzat».

Quant als alumnes, aquest assignatura els cau al damunt com quelcom estrany, i arriben a ella tan en blanc com a les altres assignatures del currículum. Per tant, el professor l'ensenya com ho fan la resta de professors, i no es proposa res més que «iniciar o instruir els alumnes en la matèria de la seva especialitat». Aquí és on rau la diferència entre ambdues didàctiques, la socràtica i aquella que avui en dia és gairebé emprada per la majoria de professors de filosofia a nivell de batxillerat.

La primera ajuda als nois a reflexionar sobre si mateixos, mentre que la segona els ajuda, com totes, a dispersar-se, encara que el professor intenti la «crítica» de teories i textos, la reflexió, amb tot, tant la crítica com la reflexió sobre doctrines i sistemes resulten del tot alienes als vertaders problemes i preocupacions dels adolescents assistents a les aules.

Però no és veritat que la filosofia es redueixi només a teories o especulacions tan pures com es vulgui però terriblement allunyades dels interessos de l'alumnat. I tampoc ho és que ells arribin a la filosofia com arriben a la resta de les assignatures. La filosofia no és únicament patrimoni del professor llicenciat, com digué Sacristán, en el ser i el no-res, sinó que «és una cosa de l'home tal com és, en totes les condicions i circumstàncies, tant del senyor com de l'esclau», i aquí l'autor cita a Bochenski com l'inventor de l'última frase. De foll i de filòsof, tots en tenim un xic, expressa una dita popular catalana. Precisament fou aquest el supòsit del qual sortí la didàctica de Sòcrates, ja que, segons ell, l'home conté en si una pila de veritats que ell, imitant la seva mare llevadora, ajudava a donar a llum. Els adolescents, en assistir per primer cop a la classe de filosofia, porten en si, per més que de vegades confosa i tal vegada inconscient, un reguitzell de preocupacions i conceptes filosòfics propis de la vida quotidiana i de la seva existència, que està travessant, a causa de l'edat, uns moments crítics, problemàtics i problematitzadors. «Ser i tenir, causa i efecte, substància i accident, (...) matèria i esperit, veritat i error (...) bondat, bellesa». A més, com tots els homes, tenen unes conviccions més o menys arrelades, és a dir, arriben a la filosofia amb un bagatge pre-filosòfic. Tot això hauria de ser aprofitat pel professor de filosofia per implantar el genuí mètode socràtic.

Què pretenia Sòcrates amb la seva manera d'ensenyar? «Alliberar els atenesos (...) dels errors que inspirava la seva conducta (...) sota la triple influència dels instints, de les tradicions i de la sofística». Una vegada alliberats, reconduir-los a descobrir «els principis racionals de la conducta que rau en el fons de les idees, més o menys confuses que tot home posseeix en si mateix». És clar que, per assolir aquests, fins caldria exercitar l'home en la recerca de la seva pròpia inferioritat. Creu l'autor que la manera de fer de Sòcrates pot ser vàlida encara pels homes d'avui en dia, i per tant pels alumnes de filosofia. Certament encara els homes moderns, igual que els atenesos, viuen d'instints, tradicions i sofística. Tot procurant aclarir les seves idees se'ls pot donar principis racionals pel propi captament. Al nostre temps els instints estan desfermats més que mai, per tot arreu trobem la violència dominant, la sexualitat exalçada junt amb les seves companyes, l'erotisme i la pornografia. El mite, com a nucli de tradicions, també té avui un gran predicament: es

mitifiquen artistes, governants i esportistes, entre d'altres. També la sofística resta a l'ordre del dia, només cal observar els discursos dels polítics i els anuncis de la tele, a través dels quals es dona una ideologia.

Així doncs, és convenient retornar a la didàctica socràtica per «insuflar a la consciència dels alumnes aires de racionalitat, d'autenticitat; en una paraula, de llibertat». El professor d'avui té sobre el vell Sòcrates l'avantatge que no li cal anar a cercar els seus deixebles pels carrers i places, per exigències del sistema educatiu són els qui se li presenten.

Per tant, el retorn de la didàctica socràtica exigeix de suprimir tot el que no serveixi per «enfortir en els alumnes l'esperit crític, a estimular en ells les pràctiques reflexives». D'aquesta manera serà practicat a la vegada un mètode significatiu tot partint dels conceptes pre-filosòfics dels alumnes. Ben mirat, no constitueix una ruptura molt gran amb el que es fa ara, només es tracta de capgirar el mètode que s'empra en l'actualitat; així, en comptes d'explicar teories, sistemes i problemes amb vistes a la seva memorització, cal fer-ho a fi que els nois raonin i contrastin amb les pròpies teories, sistemes i problemes prenent consciència filosòfica de tot. El professor, talment un Sòcrates ressuscitat, hauria de dirigir preguntes, i no contentar-se amb qualsevol resposta, ans el contrari, fer que el seu interlocutor fes palès en què fonamenta les seves opinions.

Només procedint d'aquesta manera, la filosofia es convertirà dins del currículum en un «factor imprescindible i irremovible en la formació de la joventut. Sabut és de tothom l'intent que s'ha donat de suprimir la filosofia en l'ensenyament de la reforma, però si es dona de la manera que defensa l'articulista, és probable que guanyi el lloc que li correspon, discutit només per un ministeri o un govern eminentment antidemocràtic.